

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

АНДРОЩУК ІГОР ПЕТРОВИЧ

УДК 378.147:373.3/5.091.2-051:37.015.31:331 (043.3)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАУРОЧНОЇ ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти;
13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Вінниця – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Хмельницькому національному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант –

доктор педагогічних наук, професор
Коберник Олександр Миколайович,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, завідувач кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту, м. Умань.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України
Радкевич Валентина Олександрівна,
Інститут професійно-технічної освіти
НАПН України, директор, м. Київ;

доктор педагогічних наук, професор
Пустовіт Григорій Петрович,
Рівненський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти, професор кафедри
природничо-математичної освіти, м. Рівне;

доктор педагогічних наук, доцент
Бойчук Віталій Миколайович,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського,
професор кафедри інноваційних та інформаційних
технологій в освіті, м. Вінниця.

Захист відбудеться 29 жовтня 2019 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корп. № 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32) та на сайті університету <https://www.vspu.edu.ua/science/dis/>.

Автореферат розісланий 27 вересня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Євроінтеграційні процеси й комплексні реформи, що відбуваються в системі освіти України й зумовлені оновленням законодавчої бази й стандартів на усіх рівнях підготовки фахівців, потребують відповідних змін у системі вищої освіти, зокрема педагогічної. В умовах розроблення нових засад розвитку освіти постає необхідність у підготовці педагогів, здатних до формування всебічно розвиненої й творчої особистості учня, розвитку його здібностей, самостійності й пізнавальної активності в урочній і позаурочній діяльності. Це зумовлює необхідність переосмислення підходів до вищої педагогічної освіти, удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема трудового навчання та технологій, на засадах розширення можливостей реалізації завдань професійної діяльності в позаурочний час.

На необхідності оновлення концептуальних засад професійної підготовки майбутніх педагогів, зокрема вчителів трудового навчання та технологій, до організації позаурочної діяльності учнів наголошено в Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про позашкільну освіту» (2000 р.); в Указі Президента України «Про Стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.» (2013 р.); листі МОН України від 27.07.2012 № 1/9-530 «Щодо виховання сучасного громадянина в полікультурному середовищі засобами позакласної роботи»; Концепції «Нової української школи» (2016 р.), «Концепції розвитку освіти України на період 2015 – 2025 років», галузевій «Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти» (2013 р.); «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді» (2015 р.); «Програмі виховання дітей та учнівської молоді» (2004 р.); «Положенні про позашкільний навчальний заклад» (2001 р.); «Стратегії розвитку позашкільної освіти» (2018 р.), у матеріалах Туринського процесу (2010 р.), а також у матеріалах «Брюгського Комюніке про зміцнення європейського співробітництва у сфері професійної освіти і навчання на період 2012 – 2020 pp.» («The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011 – 2020», 2010 р.), документі «Спільні європейські принципи щодо вчительських компетентностей і кваліфікацій» («Common European Principles for Teacher Competences and Qualification», 2005 р.), Рекомендаціях Європейської Ради і представників Урядів країн-членів «Про поліпшення якості педагогічної освіти» («On improving the quality of teacher education», 2007 р.).

Відповідно до Матеріалів Круглого столу «Позашкільна освіта в умовах реформування системи освіти України» (2015 р.), позаурочною діяльністю охоплені майже 1 млн. 539 тис. вихованців, що становить 41,5 % дітей шкільного віку. У контексті цього простежується невідповідність між кількістю дітей, які мають бажання бути залученими до позаурочної діяльності й наявністю вчителів, готових до організації цього виду діяльності учнів. Це зумовлює необхідність перегляду основних форм, методів позаурочної діяльності учнів загалом і підготовки майбутніх учителів до її організації зокрема.

Результати аналізу сучасного стану підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів дають змогу стверджувати, що сучасні реалії вимагають оновлення підходів, удосконалення змісту й методик підготовки вчителів до реалізації освітніх завдань у позаурочний час, а також модернізації завдань, змісту й форм позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

На цих аспектах наголошували у своїх дослідженнях українські й зарубіжні науковці, які розглядали: теоретико-методологічні основи філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, С. Ніколаєнко, І. Табачук); проблеми педагогічної методології (О. Адаменко, Г. Бірта, М. Богуславський, С. Гончаренко, В. Зацерковний, В. Краєвський, В. Курило, В. Радкевич, Н. Ничкало, Є. Хриков, Е. Юдін та ін.); формування готовності до професійної діяльності в майбутніх учителів (О. Демченко, К. Дурай-Новакова, Є. Зєєр, А. Линенко, І. Мавріна, Г. Нітченко, Ю. Срібна, М. Шилова, Н. Яковлева та ін.); особливості підготовки вчителів трудового навчання та технологій (І. Андрощук, В. Бойчук, Д. Кільдеров, О. Коберник, М. Корець, М. Курач, І. Нищак, Л. Оршанський, І. Смирнова, В. Стешенко, В. Титаренко, О. Торубура, С. Ткачук, В. Юрженко, Л. Шевченко, А. Цина, С. Ящук та ін.); використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці вчителів трудового навчання та технологій (Р. Горбатюк, Р. Гуревич, М. Жалдак, М. Кадемія, А. Коломієць, Н. Морзе, О. Спірін, Л. Шпак, І. Цидило та ін.); досвід підготовки учителів за рубежом (Н. Александр, М. Ален, Н. Бідюк, К. Ваф, С. Вестон, І. Гушлевська, В. Дагер, Л. Карпинська, Р. Кастер, М. Красовицький, Дж. Рітс, Р. Сеймор, К. Шмідт, Н. О'Хара, А. Хіккі, К. Херіс та ін.); досвід технологічної підготовки учнів за рубежом (А. Грін, К. Джонес, Д. Джілард, І. Жерноклєєв, К. Котун, К. Курильчик, О. Локшина, В. Мадзігон, О. Мілютіна, Р. Перченко, А. Сампсон, А. Сбруєва, М. Уварнок та ін.); проблеми позаурочної діяльності учнів (І. Бех, В. Борисов, В. Вербицький, А. Капська, Б. Кобзар, Ю. Руденко, А. Сиротенко, О. Сухомлинська, Т. Сущенко та ін.); теоретичні засади організації позаурочної й позашкільної діяльності учнів у контексті виховного процесу (В. Берека, О. Биковська, М. Грищенко, Л. Делінгевич, К. Делікатний, Г. Костюк, Г. Майборода, В. Онищук, Г. Пустовіт та ін.).

Вказуючи на теоретичну і практичну значущість названих досліджень, зауважимо про недостатню розробленість теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів до організації позаурочної діяльності учнів. У цілому не знайшли обґрунтування такі питання: про суть, зміст і структуру позаурочної художньо-технічної діяльності учнів; сутність, зміст і структуру готовності майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної діяльності учнів, критерії, показники та рівні її сформованості; принципи, організаційно-педагогічні умови формування готовності означених фахівців до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, специфіка застосування методик підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій щодо здійснення виховного процесу в позаурочній діяльності. Зазначимо про відсутність також досліджень, у яких науково обґрунтовано систему професійної підготовки майбутніх учителів

трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів у закладах вищої освіти.

У працях В. Вербицького, О. Коберника, М. Корця, Є. Кулика, Г. Пустовіта, М. Янцура зазначається про відхід від формалізму й зміну системи координат, в якій здійснюється система освіти в Україні і позаурочна діяльність зокрема. Це обумовлює необхідність співпраці закладів загальної середньої і позашкільної освіти, узгодження діяльності учителів у вирішенні освітніх завдань в урочній та позаурочній діяльності учнів. Позаурочна діяльність учнів як важливий компонент освітнього процесу, що наділений великим потенціалом щодо формування соціально активних і творчих громадян, розвитку їх нахилів та здібностей, потребує чіткої організації, а отже, готовності вчителів до її здійснення. Найбільшими можливостями у реалізації завдань позаурочної, зокрема художньо-технічної, діяльності, наділені вчителі трудового навчання і технологій. Тому вони мають володіти відповідними особистісними якостями, професійними уміннями й навичками, які інтегрують у собі педагогічну й художньо-технічну складові. Такий підхід до професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій обумовлює актуальність дослідження й сприяє підготовці професійно компетентних педагогів, з високим рівнем вихованості, здатних творчо вирішувати професійні завдання в органічному поєднанні урочної й позаурочної діяльності учнів.

Вивчення та узагальнення процесів реформування педагогічної освіти, розвитку теорії й практики підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, наукових джерел і педагогічної практики професійної підготовки означених фахівців засвідчили наявність низки *суперечностей*, які потребують розв'язання, зокрема, між:

- потребами суспільства й Нової української школи в учителях-новаторах, здатних до творчої, науково-педагогічної діяльності під час урочної й позаурочної діяльності учнів і недостатнім рівнем їхньої готовності щодо реалізації цих видів діяльності;

- необхідністю наукового обґрунтування системи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій щодо організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів і недостатньою розробленістю теоретико-методологічних засад її проектування;

- виховним потенціалом позаурочної художньо-технічної діяльності учнів і нереалізованістю його можливостей учителями трудового навчання та технологій у професійній діяльності;

- істотним зростанням вимог закладів загальної середньої й позашкільної освіти до готовності майбутніх учителів трудового навчання та технологій щодо організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів і недостатнім рівнем забезпечення відповідних для цього організаційно-педагогічних умов;

- необхідністю цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів і невідповідністю наявних методик їхньої підготовки у закладах вищої освіти.

Зазначені суперечності, виявлені недоліки й актуальність досліджуваної проблеми зумовили вибір теми дослідження – *«Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва «Психолого-педагогічна система становлення особистості фахівця» (№ 0114U005266) Хмельницького національного університету. Тема докторської дисертації затверджена вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 8 від 26.02.2015 р.) й узгоджена в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології в Україні (протокол № 4 від 26.05.2015 р.).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних засад, розробленні й експериментальній перевірці ефективності впровадження системи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – система професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

З огляду на сформульовані мету, об'єкт і предмет дослідження передбачено розв'язання таких дослідницьких **завдань**:

1. З'ясувати стан розроблення проблеми підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної діяльності учнів у педагогічній теорії та практиці.

2. Обґрунтувати сучасні підходи до професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

3. Розробити концепцію професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

4. Визначити компоненти, критерії, показники та схарактеризувати рівні готовності майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

5. Схарактеризувати змістові характеристики і виховний потенціал позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, визначити її структурні компоненти.

6. Виокремити та обґрунтувати організаційно-педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

7. Визначити й обґрунтувати цілі, зміст, форми, методи, технології і на цих засадах удосконалити методики професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

8. Змодельовати систему професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, експериментально перевірити її ефективність.

9. Створити навчально-методичний комплекс підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

Провідна ідея дослідження ґрунтується на розробленні та впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти такої системи професійної підготовки, яка на засадах оновлення цілей, змісту, форм, технологій і удосконалення методик підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій спрямована на реалізацію вимог Нової української школи й враховує основні напрями реформування технологічної освіти, сприяє реалізації виховного потенціалу позаурочної діяльності і забезпечує підвищення якості підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій загалом і до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів зокрема.

Концепція професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів охоплює чотири взаємопов'язаних концепти: методологічний, теоретичний, практичний і методичний.

Методологічний концепт визначає систему взаємопов'язаних підходів загальнонаукової та конкретно наукової методології, закладених в основу підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності: *системного* (дає змогу розглядати професійну підготовку майбутніх учителів трудового навчання та технологій та позаурочну художньо-технічну діяльність як сукупність взаємопов'язаних структурних компонентів), *синергетичного* (забезпечує здійснення професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій і позаурочної художньо-технічної діяльності учнів як відкритих систем, здатних до самоорганізації й розвитку), *компетентнісного* (сприяє формуванню професійної компетентності шляхом формування й удосконалення професійно-педагогічних знань і вмінь, особистісних якостей), *діяльнісно-розвивального* (забезпечує формування готовності до позаурочної художньо-технічної діяльності учнів шляхом залучення до неї та реалізації її виховного потенціалу), *особистісно зорієнтованого* (сприяє формуванню особистості майбутнього вчителя трудового навчання та технологій), *культурологічного* (забезпечує формування загальної й педагогічної культури майбутніх фахівців), *аксіологічного* (оптимізує формуванню ціннісних орієнтацій). Сукупність виокремлених методологічних підходів є методологічною основою дослідження й дає змогу визначити його теоретичні засади.

Теоретичний концепт ґрунтується на філософських положеннях теорії пізнання та її основних принципах, психолого-педагогічних концепціях, закономірностях, що формують розуміння сутності й структури професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів і сприяють обґрунтуванню організаційно-педагогічних умов професійної підготовки, визначенню вимог до проектування змісту й розроблення моделі системи професійної підготовки

майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. В основу підготовки означених фахівців також закладено принципи: загальнодидактичні (виховуючого характеру навчання, науковості, наступності, систематичності, свідомості й активності), специфічні (фундаментальності, кооперативної діяльності, інтердисциплінарності, рефлексивності, технологічності, етнізації, безперервності, оптимізму) й принципи виховання (цілеспрямованості виховного впливу, поєднання педагогічного керівництва з самодіяльністю й ініціативою студентів, комплексного виховного впливу, виховання в діяльності).

Практичний концепт забезпечує врахування досвіду підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної діяльності учнів й досвіду реалізації виховного потенціалу позаурочної діяльності; використання інструментарію для розробки системи професійної підготовки означених фахівців. Оцінювання результативності системи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів здійснюється шляхом її експериментальної перевірки з використанням методик діагностування.

Методичний концепт репрезентує систему професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів й реалізації її виховного потенціалу; упровадження методик теоретичної, практичної та методичної підготовки; створення навчально-методичного комплексу й методичних рекомендацій щодо підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

Провідна ідея та основні положення концепції знайшли відображення в **загальній гіпотезі дослідження** про те, що впровадження теоретично обґрунтованої й експериментально перевіреної системи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів сприятиме формуванню цілісної системи фундаментальних знань і професійних компетентностей у майбутніх учителів трудового навчання й технологій, що суттєво підвищить рівень їхньої вихованості та якість професійної підготовки загалом.

Загальну гіпотезу дослідження конкретизовано в **часткових гіпотезах**, які ґрунтуються на припущенні про те, що ефективність формування готовності майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів підвищиться, якщо:

- теоретично й методологічно обґрунтувати професійну підготовку студентів до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів з урахуванням основних напрямів реформування технологічної освіти й виховного потенціалу позаурочної діяльності й виокремлення сучасних методологічних підходів до професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій;

- у професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій забезпечувати формування готовності до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів в єдності її компонентів: особистісного, когнітивного й операційного;

- формування готовності до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів здійснювати з урахуванням визначених організаційно-педагогічних умов: організація профорієнтаційної роботи для відбору студентів, умотивованих на позаурочну художньо-технічну діяльність з учнями; оновлення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій з огляду на сучасні вимоги професійної діяльності; залучення майбутніх учителів трудового навчання та технологій до позаурочної художньо-технічної діяльності під час педагогічних практик; активне використання сучасних педагогічних технологій, зорієнтованих на розв'язання професійних завдань; комплексна реалізація виховного потенціалу позаурочної художньо-технічної діяльності в процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій; розроблення й упровадження навчально-методичного комплексу в підготовку майбутніх учителів трудового навчання та технологій;

- реалізувати об'єктивну діагностику й оцінювання навчальних досягнень студентів, корекцію і вдосконалення рівня підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій на основі науково-обґрунтованої сукупності критеріїв, показників і рівнів;

- забезпечити поетапність підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів (на організаційно-мотиваційному, практично-методичному й діяльнісно-творчому етапах) через реалізацію оновленого змісту, удосконалення методик теоретичної, практичної й методичної підготовки та навчально-методичного комплексу.

Методи дослідження:

- *теоретичні*: теоретичний аналіз, синтез, порівняння й узагальнення наукових досліджень у галузі психології, професійної педагогіки й методики професійного й трудового навчання; вивчення Законів України, положень, концепцій та інших нормативних документів щодо організації освітнього процесу й безпосередньо позаурочної діяльності учнів; аналіз навчальних планів і програм підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, дослідження і узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду означених фахівців, що дало змогу з'ясувати ступінь наукового розроблення проблеми дослідження, визначити теоретико-методологічні засади досліджуваної проблеми; узагальнення, абстрагування, класифікація для обґрунтування теоретичних основ дослідження; проектування для удосконалення змісту професійної підготовки студентів; моделювання для розроблення структури позаурочної художньо-технічної діяльності учнів й моделі системи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів;

- *емпіричні*: обсерваційні (самоспостереження, спостереження та рефлексія), діагностичні (анкетування, бесіди з викладачами закладів вищої освіти й вчителями трудового навчання та технологій, студентами, тестування, метод аналізу результатів діяльності, метод експертних оцінок), що дало змогу узагальнити аналітичний матеріал про сформованість готовності майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів; педагогічний експеримент (констатувальний та

формувальний) для з'ясування динаміки готовності, перевірки ефективності системи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів;

– *математичного оброблення* експериментальних даних: графічні для наочного представлення та графічної інтерпретації результатів, математичні (ресстрування, ранжування й шкалування, частотний аналіз) – для опрацювання одержаних даних і встановлення кількісних залежностей між явищами та процесами, що досліджувались; математичної статистики і комп'ютерної обробки даних – для опрацювання експериментальних даних використано статистичний пакет SPSS (Statistical Package for the Social Science) для соціальних наук, програма Microsoft Excel).

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

– *теоретично обґрунтовано й розроблено* авторську концепцію професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів на методологічному, теоретичному, практичному й методичному рівнях;

– *обґрунтовано, змодельовано та експериментально перевірено* систему професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, що реалізується на організаційно-мотиваційному, практично-методичному й діяльнісно-творчому етапах;

– *виокремлено й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови* професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів: організація профорієнтаційної роботи з метою відбору студентів вмотивованих на позаурочну художньо-технічну діяльність з учнями; оновлення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій з урахуванням сучасних вимог професійної діяльності; залучення майбутніх учителів трудового навчання та технологій до позаурочної художньо-технічної діяльності під час педагогічних практик; активне використання сучасних педагогічних технологій, зорієнтованих на розв'язання професійних завдань; комплексна реалізація виховного потенціалу позаурочної художньо-технічної діяльності в процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій; розроблення та впровадження навчально-методичного комплексу у підготовку майбутніх учителів трудового навчання та технологій;

– *визначено* зміст поняття «позаурочна художньо-технічна діяльність учнів» та її структурні компоненти (цільовий, організаційний, суб'єктний, змістовий, процесуальний);

удосконалено: зміст підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій на основі доповнення тем професійної та практичної підготовки та введення навчальної дисципліни «Теорія і методика позаурочної художньо-технічної діяльності учнів»; методику проектування змісту, яка забезпечує реалізацію цілей підготовки в особистісному, когнітивному, діяльнісному й методичному напрямках і здійснюється на цільовому, основному та

діагностувально-коригувальному етапах; методики теоретичної, практичної та методичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій на основі розроблення комплексу навчально-методичного забезпечення й виокремлення ефективних форм і методів підготовки студентів до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів; компоненти (особистісний, когнітивний, операційний), критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-творчий), показники та рівні готовності майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів;

набули подальшого розвитку й конкретизації теоретичні положення щодо професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, змістові характеристики позаурочної художньо-технічної діяльності учнів; змістове наповнення понять «професійна підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій», «готовність до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів»; методологічні підходи та загальнодидактичні й специфічні принципи підготовки і принципи виховання майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що розроблено й впроваджено в освітній процес закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку майбутніх учителів трудового навчання та технологій, навчально-методичний комплекс:

- освітньо-професійні програми, навчальні плани підготовки студентів за спеціальністю 014 «Середня освіта. Трудове навчання та технології» за першим (бакалаврським) та другим (магістерським) рівнями вищої освіти; навчальні програми дисциплін «Основи теорії трудового навчання», «Методика трудового навчання», «Теорія і методика виховної роботи», «Теорія і методика позаурочної художньо-технічної діяльності учнів»;

- навчальні й навчально-наочні посібники «Методика виховної роботи», «Теорія і методика навчання технологій», «Теорія та методика трудового навчання», «Логіко-структурні схеми з декоративно-прикладного мистецтва (вишивка, плетіння гачком та в'язання спицями)»;

- практикуми «Методика трудового навчання» та «Теорія та методика виховної роботи»; курс лекцій «Теорія та методика виховної роботи»;

- програми та методичні рекомендації щодо проходження педагогічних практик майбутніми учителями трудового навчання та технологій у закладах позашкільної й загальної середньої освіти;

- методичні рекомендації щодо підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів у закладах вищої освіти;

- конспекти лекційних занять з дисциплін «Основи теорії трудового навчання», «Теорія та методика виховної роботи», «Теорія і методика позаурочної художньо-технічної діяльності учнів», «Декоративно-прикладне мистецтво», «Історія декоративно-прикладного мистецтва»;

- комплект ділових ігор і кейсів, система мультимедійних презентацій, засобів контролю й візуалізації навчальної інформації до них.

Матеріали навчальних посібників, практикумів, курсу лекцій, методичних рекомендацій можуть бути використані в подальших дослідженнях з проблем підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій та інших проблем, пов'язаних з організацією позаурочної діяльності учнів загалом. Практичне значення дослідження підтверджується можливістю використання його результатів у закладах вищої освіти під час підготовки майбутніх педагогів до організації позаурочної діяльності учнів, у післядипломній освіті, підвищенні кваліфікації та перепідготовці кадрів з метою формування у педагогів готовності до організації позаурочної діяльності учнів.

Основні положення дисертаційного дослідження **впроваджено** в освітній процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 857/01 від 16.04.2019 р.), Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 843 від 13.05.2019 р.), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (довідка № 15 від 14.05.2019 р.), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 12 від 21.05.2019 р.), Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (довідка № 408 від 22.05.2019 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12-48 від 05.06.2019 р.), Криворізького державного педагогічного університету (довідка № 09/1-277/3 від 5.06.2019 р.), Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» (довідка № 01-23/407 від 07.06.2019 р.), Хмельницького національного університету (довідка № 71 від 10.06.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. В опублікованих у співавторстві з І. Андрушок працях особистий внесок автора полягає у: висвітленні основних питань методики виховної роботи» [4]; теоретичних положень щодо поняття про засоби навчання, їх види, розробку та використання засобів навчання, структурних елементів уроку та їх методики проведення [3]; висвітленні основних підходів до сутності поняття «електронний посібник» і його структурних компонентів [9]; вимог, що відображені в Національних стандартах технологічної освіти для вчителів, які створені Міжнародною спільною освітніх технологій у США [23]; основних підходів щодо визначення сутності поняття «чинники підготовки» [2]; кваліфікаційних категорій учителів у Польщі, моделей та освітніх маршрутів підготовки вчителів трудового навчання у Великій Британії [24]; основних підходів щодо визначення видів чинників, які впливають на ефективність підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій [53]; особливостей здійснення технологічної підготовки учнів у школах Фінляндії на різних ступенях освіти [25]; суб'єктного підходу як одного із підходів конкретно-наукової методології [30]; розробленні практичних занять з вивчення індивідуальних особливостей учні та учнівського колективу, визначення рівня вихованості, розроблення сценаріїв виховних заходів [44]; щодо здійснення аналізу програми з трудового навчання для учнів п'ятих-дев'ятих класів, формулювання результатів навчання та теми уроку, визначення змісту та логіки викладу навчального матеріалу уроку, розроблення календарно-тематичного плану, засобів унаочнення й окремих етапів уроку [45]; завдань, що сприяють

формуванню готовності майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної діяльності учнів [52]. У навчальному посібнику, підготовленому в співавторстві з І. Андрощук, В. Бербецем, О. Бялик та ін., особистим внеском дисертанта є висвітлення зарубіжного досвіду здійснення технологічної освіти учнівської молоді й змісту позаурочної роботи з технологій [5]. У навчально-наочному посібнику, опублікованому в співавторстві з І. Андрощук та О. Пиріжок, авторським є характеристика декоративно-прикладного мистецтва та його окремих видів (художня обробка деревини, художнє плетіння з природніх матеріалів, художня кераміка, художнє скло, художня обробка металу й каменю, кістки і рогу, художнє ткацтво, килимарство, витинанка, писанкарство) [6]. У працях у співавторстві з І. Андрощук та В. Хомовським, особистим внеском дисертанта є обґрунтування культурологічного чинника в контексті підготовки майбутніх педагогів [40]; значення педагогічної практики у професійній підготовці майбутніх вчителів [41]. Ідеї співавторів у дисертації не використано.

Апробація матеріалів дисертації. Основні теоретико-методологічні, методичні й практичні результати дослідження були представлені у вигляді доповідей і повідомлень на:

міжнародних науково-практичних конференцій: «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (м. Хмельницький, 2009, 2011, 2013, 2015, 2017 рр.); «Сучасні тенденції розвитку технологічної та професійної освіти в Україні у контексті європейської інтеграції» (м. Умань, 2010 р.); «Технологічна освіта: проблеми і виклики сьогодення» (м. Кременець, 2011 р.); «Досвід і проблеми підготовки вчителів технологій» (м. Глухів, 2011 р.); «Освітня галузь «Технологія»: реалії та перспективи» (м. Київ, 2015, 2016 р.); «Проблеми та перспективи навчання технологій» (м. Кіровоград, 2015 р.); «Сучасні тенденції навчання природничо-математичних та технологічних дисциплін у загальноосвітній та вищій школі» (м. Кіровоград, 2016 р.); «Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій» (м. Київ, 2016 р.); «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи», (м. Запоріжжя, 2016 р.); «Підготовка майбутнього педагога до професійної діяльності в умовах трансформації суспільного устрою та інтегрування України в європейський освітній простір» (м. Івано-Франківськ – м. Коломия, 2016 р.); «Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення та підходи» (м. Дрогобич, 2017 р.); «Трудове навчання та технології: сучасні реалії та перспектива розвитку» (м. Київ, 2017 р.); «Професійне навчання персоналу – європейський вибір» до 25-річчя Національної академії педагогічних наук України (м. Ізмаїл, 2017 р.); «Українсько-Польські наукові діалоги» (м. Хмельницький – м. Меджибіж, 2017 р.); «Актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх учителів технологій та педагогів професійного навчання у вищих навчальних закладах» (м. Глухів, 2017 р.); «Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства» (м. Київ, 2018 р.); «Проблеми та інновації у природничо-математичній, технологічній і професійній освіті» (м. Кропивницький, 2019 р.); *міжнародних педагогічно-мистецьких читаннях*, присвячених пам'яті професора О. П. Рудницької (м. Київ, 2012 р.); *міжнародних конгрессах*: Етнодизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст. (м. Полтава, 2013 р.);

Етнодизайн: Етнодизайн у контексті українського національного відродження та європейської інтеграції (м. Полтава, 2015 р.);

всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Проблеми та перспективи підготовки вчителя технологій у вищій школі» (м. Глухів, 2010 р.); «Сучасні проблеми формування методичної компетентності майбутніх учителів трудового навчання» (м. Умань, 2011 р.); «Проектна технологія: теорія, історія, практика» (м. Умань, 2012 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція, присвячена пам'яті академіка Д. О. Тхоржевського (м. Полтава, 2013 р.); «Проблеми та перспективи професійної освіти в сучасних умовах» (м. Умань, 2013 р.); «Теоретико-методичні аспекти підготовки майбутніх інженерів-педагогів» (м. Бердянськ, 2013 р.); «Актуальні проблеми технологічної та професійної освіти: досвід та перспективи» (м. Умань, 2015, 2018, 2019 рр.); «Методичні засади підвищення кваліфікації педагогічних працівників системи професійної освіти» (м. Хмельницький, 2016 р.); «Сучасний вчитель трудового навчання та технологій: досвід та перспективи» (м. Рівне, 2016 р.); «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (м. Хмельницький, 2016, 2017 рр.); «Удосконалення STEM – освіти як шлях до інноваційного розвитку» (м. Херсон, 2016 р.); «Теоретико-методологічні основи розвитку освіти та управління навчальними закладами» (м. Херсон, 2016 р.); «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (м. Київ, 2016 р.); «Формування здоров'язбережувальних компетентностей сучасної молоді: реалії та перспективи», присвячена Всесвітнім Дням цивільної оборони та охорони праці (м. Полтава, 2017 р.); «Від знаннєвої парадигми до компетентнісної: реалії, перспективи» (м. Херсон, 2017 р.); «Актуальні проблеми технологічної, професійної освіти, культурології та дизайну» (м. Полтава, 2018 р.); «Трудове навчання в контексті проекту Нова українська школа» (м. Київ, 2017 р.); «Підготовка майбутніх вчителів трудового навчання і технологій до інноваційно-педагогічної діяльності» (м. Володимир-Волинський, 2016 р.); «Проблеми технологічної освіти в Україні» (м. Володимир-Волинський, 2019 р.);

міжвузівських та регіональних науково-практичних конференціях: науково-практичній конференції Інституту професійно-технічної освіти НАПН України «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (м. Київ, 2016 р.); обласному семінарі керівників гуртків технічної творчості «Активізація творчої і пізнавальної діяльності учнів ПТНЗ засобами сучасних технологій» (м. Хмельницький, 2016 р.); Придунайському регіональному науково-практичному семінарі «Інновації в науково-педагогічній діяльності» (м. Ізмаїл, 2018 р.); семінарі-практикумі для методистів позашкільних навчальних закладів науково-технічного та художньо-естетичного напрямів «Підвищення професійного рівня педагогічних працівників через модернізацію методичної роботи та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес» (м. Хмельницький, 2018 р.);

доповідалися на науково-методичних семінарах кафедри технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва Хмельницького національного університету (2009 – 2018 рр.), представлялися у вигляді наукових робіт під час ІІ туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Технологічна освіта» та проектів (технічних і педагогічних) під час ІІ етапу

Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності «Середня освіта. Трудове навчання та технології».

Публікації. Результати дослідження опубліковано в 54 наукових працях, з них 2 монографії (1 – одноосібна), 4 навчальних посібники; 23 статті у виданнях, включених до переліку фахових видань України, та зарубіжних виданнях (з них 9 – у збірниках, включених до міжнародних наукометричних баз даних), 19 статей у збірниках матеріалів наукових конференцій та інших виданнях, 1 курс лекцій, 2 практикуми, 3 методичних рекомендацій.

Кандидатську дисертацію на тему «Методика технологічної підготовки учнів старших класів сільських загальноосвітніх навчальних закладів» за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання захищено у 2007 році. Її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Структура дисертації. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, п'яти розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (763 найменування, із них 61 – іноземною мовою) та 15 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 623 сторінки, основний зміст викладено на 374 сторінках. У роботі міститься 33 таблиці і 37 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми; розкрито зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами й темами; сформульовано мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження; викладено концепцію й гіпотезу дослідження; схарактеризовано методи, наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; представлено дані про апробацію та впровадження результатів дисертації; висвітлено інформацію про публікації за темою дослідження, структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі – **«Професійна підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної діяльності учнів як педагогічна проблема»** – здійснено аналіз досліджуваної проблеми в науковій літературі та педагогічній практиці; висвітлено сутність поняття «професійна підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій»; схарактеризовано стан і зарубіжний досвід підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

Результати аналізу наукової літератури й дисертаційних робіт з теми дослідження свідчать, що підготовка майбутніх учителів до організації позаурочної діяльності є актуальною проблемою професійної педагогіки й методики виховання. З'ясовано, що підготовка майбутніх учителів у контексті сучасних вимог висвітлена в працях В. Андрущенка, С. Гончаренка, Р. Гуревича, І. Язюна, В. Кременя, В. Мадзігона, Н. Нічкало, О. Пехоти, В. Радкевич, Л. Хомич, В. Ягупова та ін. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій висвітлена в працях О. Авраменка, І. Андрощук, В. Бойчука, І. Гевка, А. Гедзика, І. Жерноклєєва, Д. Кільдерова, Є. Кулика, М. Курача, В. Курок, М. Корця, Л. Кравченко, Л. Оршанського,

В. Стешенка, В. Титаренко, О. Торубари, С. Ткачука, Д. Тхоржевського, Л. Шевченко, В. Юрженка, С. Яшука та ін. Відмітимо, що в усіх означених дослідженнях акцентується увага на важливості оновлення методологічних підходів і принципів підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, необхідності використання інноваційних технологій і методик підготовки, зокрема широкому використанні проектної технології для розроблення педагогічних і технологічних проектів у процесі урочної й позаурочної діяльності.

За результатами аналізу наукових праць виокремлено два основних напрями досліджень з означеної проблеми: перший пов'язаний з вивченням теорії й методики підготовки педагогів до організації позаурочної (І. Казанжи, Л. Кравченко, І. Рядинська, О. Стебна, Н. Ткаченко, Л. Чистякова, О. Щирбула) й позашкільної (О. Благосмислов, О. Мелентьєв, Г. Пустовіт) діяльності; другий – з визначенням напрямів позаурочної діяльності учнів і методикою їх реалізації в контексті проблем виховання (Л. Бернадська, В. Вербицький, Л. Делінгевич, О. Коркішко, О. Лавроненко, В. Марущак, С. Моцак, Г. Назаренко, С. Удовиська та ін.). Зазначимо, що аналіз педагогічної літератури й наукових досліджень дав змогу стверджувати, що педагоги й науковці часто ототожнюють позаурочну діяльність з позашкільною або з позакласною. Зокрема В. Берека, О. Биковська, В. Вербицький розглядають позаурочну діяльність у контексті позашкільної.

Дослідження стану підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної діяльності учнів свідчать про її стихійний характер, орієнтацію в процесі підготовки переважним чином на реалізацію завдань урочної діяльності учнів. Результати вивчення навчальних планів, робочих програм, опитування учителів трудового навчання, спостереження за підготовкою студентів за спеціальністю 014.10 «Середня освіта. Трудове навчання та технології» дають змогу стверджувати, що: зміст підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій не відображає особливостей організації й методики здійснення позаурочної художньо-технічної діяльності; потребують удосконалення навчально-методичні аспекти підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до позаурочної діяльності; оновлення вимагає зміст, форми й методи позаурочної художньо-технічної діяльності учнів; потребують активізації різні форми взаємодії закладів позашкільної освіти з громадськими організаціями, науковими й виробничими установами, закладами вищої освіти.

На підставі осмислення тенденцій у галузі освіти та їхньої орієнтації на країни, що вирізняються високим рівнем педагогічної освіти, проаналізовано досвід підготовки майбутніх учителів технологій у США, Канаді й Фінляндії. Саме ці країни на протязі багатьох років демонструють високі показники якісної освіти щодо професійної підготовки майбутніх учителів та їх подальшої педагогічної діяльності. Результати аналізу наукових досліджень дають змогу стверджувати, що професійна підготовка майбутніх учителів технологій у США здійснюється за однією з моделей: паралельною, послідовною або альтернативною. Стандартами Національної ради з питань акредитації підготовки вчителів (NCATE (National Council for Accreditation of Teacher Education)) визначено перелік знань та умінь,

якими має оволодіти вчитель: знання фахових дисциплін; знання дисциплін психолого-педагогічного циклу; професійні знання та вміння, спрямовані на забезпечення якості освітнього процесу; вміння, що сприяють професійному вдосконаленню; вміння взаємодіяти у полікультурному середовищі.

З'ясовано, що професійна підготовка майбутніх учителів технологій в університетах Канади містить такі види підготовки: фундаментальну, психолого-педагогічну, інформаційно-технологічну, методичну, практичну і соціально-гуманітарну. Педагогічна практика відбувається за такими схемами: 1) шкільні вчителі виступають у ролі наставників студентів під час проходження ними практики; 2) майбутні випускники педагогічних факультетів залучаються до викладання в школі з частковою оплатою праці; 3) студенти проходять педагогічну практику впродовж чотирьох місяців у школі під час останнього року навчання в університеті під керівництвом викладача з університету й кваліфікованого шкільного вчителя.

Зміст програм підготовки майбутніх учителів технологій в університетах Фінляндії представлено академічними, педагогічними дисциплінами й дисциплінами за вибором, написанням бакалаврської (магістерської) роботи, а також педагогічними практиками. Враховуючи змістову спрямованість праці, підготовка майбутнього вчителя технологій триває три роки на бакалавраті (180 кредитів) та два роки в магістратурі (120 кредитів). обов'язковими предметами для підготовки вчителя технологій є педагогіка, методика викладання та спеціалізовані курси відповідно до особливостей технічної й обслуговуючої праці в режимі консультування.

Отже, результати аналізу зарубіжного досвіду дають змогу стверджувати, що заклади вищої освіти професійну підготовку вчителів здійснюють на основі врахування сучасних тенденцій та потреб шкіл й змін у виробничій сфері. Однією з вимог до майбутніх учителів, під час подання документів в педагогічні університети, є наявність досвіду роботи з дітьми, про що засвідчують рекомендації-характеристики. Під час вступу на педагогічні спеціальності, перевага надається тим вступникам, які володіють якостями, особистісними характеристиками, що є важливими для педагогічної діяльності: гнучкість мислення, здатність адаптуватися, уміння взаємодіяти з іншими учасниками освітнього процесу, ініціативність, уміння знаходити вирішення проблемних ситуацій і т.д. Відмітимо, що під час підготовки майбутніх учителів технологій немає розподілу між урочною й позаурочною діяльністю учнів. Підготовка майбутніх учителів здійснюється на інтегрованій основі й передбачає готовність вчителя до реалізації освітніх завдань у позаурочній діяльності також. Важливою складовою підготовки є педагогічні практики, які студенти проходять протягом всього періоду навчання в університеті. Підготовка вчителя після закінчення навчання у закладі вищої освіти не завершується. Існує багато програм підтримки молодого вчителя, наставництво, курси для підвищення кваліфікації, які сприяють реалізації принципу неперервності освіти впродовж життя.

У другому розділі – «Позаурочна художньо-технічна діяльність учнів – важливий складник професійної діяльності вчителів трудового навчання та

технологій» – висвітлено змістову характеристику позаурочної художньо-технічної діяльності учнів; схарактеризовано її пізнавальний, виховний і розвиваючий потенціал; обґрунтовано структурні компоненти позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

На підставі рефлексії філософської, педагогічної, психологічної, соціологічної літератури було здійснено аналіз базових понять: «діяльність», «позаурочна діяльність», «художньо-технічна діяльність», з'ясовано їх особливості. Встановлено взаємозв'язок між поняттями «позаурочна діяльність», «позакласна діяльність» й «позашкільна діяльність». Унаслідок опрацювання різних тлумачень уточнено сутність базових понять та визначено зміст поняття **«позаурочна художньо-технічна діяльність учнів»**, яке *потрактовано як усвідомлена добровільна активність учнів у процесі освітньо-виховної роботи у вільний від навчання чи праці час, яка інтегрує в собі декоративно-прикладне мистецтво й технічну творчість та спрямована на створення, зберігання, функціонування і передачу матеріальних і духовних цінностей з метою формування особистісних якостей учнів, їх художніх і технічних знань, умінь, навичок, задоволення власних і суспільних потреб.*

З'ясовано, що позаурочна художньо-технічна діяльність інтегрує у собі дві складові: художню й технічну. Так, до художньої складової віднесено художнє проектування (дизайн) та оздоблення предметів побуту й відпочинку людей, а до технічної – технологічний процес виготовлення об'єктів проектування з конструкційних матеріалів за допомогою інструментів, допоміжного та виробничого обладнання. Виокремлено такі переваги позаурочної художньо-технічної діяльності учнів: можливість швидкого реагування на зміни в галузі освіти, науки, мистецтва і техніки та потреби батьків і учнів; гнучкість у формуванні змісту, виборі форм і методів діяльності; створення умов для здійснення профорієнтаційної роботи; забезпечення допрофесійної й професійної підготовки; забезпечення персоніфікації творчої діяльності учнів; активізація пізнавальної активності учнів й залучення їх до художньо-технічної творчості.

Потенціал позаурочної художньо-технічної діяльності учнів визначено як сукупність усіх наявних педагогічних засобів, можливостей, продуктивних сил і т. д., що можуть бути використані в позаурочній художньо-технічній діяльності для всебічного розвитку особистості. Зокрема позаурочна художньо-технічна діяльність забезпечує розвиток пізнавальних інтересів учнів, активної життєвої позиції, творчих здібностей і прагнення до пізнання й створення нового; виховання у них працелюбності, відповідальності, організованості й самостійності; формування ціннісних орієнтацій, естетичної культури й культури міжособистісних відносин, шанобливого ставлення до праці інших людей та її результатів, бережливого ставлення до матеріалів тощо.

Обґрунтовано *структурні компоненти позаурочної художньо-технічної діяльності учнів* як складові частини її структури, що взаємодіють між собою та, змінюючись якісно, впливають на підвищення ефективності функціонування всієї системи позаурочної діяльності: *цільовий* (відображає мету й завдання позаурочної художньо-технічної діяльності учнів); *організаційний* (заклади загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної) освіти,

заклади фахової передвищої освіти, заклади вищої освіти, будинки культури, клуби, будинки офіцерів тощо); *суб'єктний* (вихованці, учні, слухачі, педагогічні працівники, батьки або особи, які їх замінюють; представники підприємств та установ і фахівці, які залучені до освітнього процесу); *змістовий* (містить освітні програми, навчальні плани та програми гуртків, факультативів, секцій, творчих об'єднань); *процесуальний* (відображає форми, методи, засоби та матеріально-технічне забезпечення позаурочної художньо-технічної діяльності учнів).

У третьому розділі – **«Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до позаурочної художньо-технічної діяльності»** – обґрунтовано сучасні підходи й концепцію професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів; висвітлено сутність поняття «готовність майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів», визначено компоненти, критерії, показники й схарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

На основі вивчення прогресивних педагогічних ідей, теорій, концепцій виокремлено провідні методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів: системний, синергетичний, компетентнісний, діяльнісно-розвивальний, особистісно зорієнтований, культурологічний та аксіологічний.

Розкрито авторську концепцію професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. Метою концепції є обґрунтування основних теоретико-методологічних засад, які покладено в основу професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій із високим рівнем готовності до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, що спрямовані на формування професійно-педагогічних знань і вмінь, особистісних якостей, професійної компетентності й здатності до реалізації виховного потенціалу позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. Встановлено, що для реалізації концептуальних положень професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів необхідно: забезпечити організацію позаурочної художньо-технічної діяльності учнів на основі співпраці закладів освіти різних типів і рівнів; схарактеризувати виховний потенціал й структурні компоненти позаурочної художньо-технічної діяльності учнів; залучати студентів до організації та провадження позаурочної художньо-технічної діяльності учнів на всіх етапах підготовки в закладах вищої освіти для формування в них досвіду; обґрунтувати методики теоретичної, практичної й методичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів на засадах оновлення змісту, форм й методів; розробити навчально-методичний комплекс для підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності

учнів, що сприятиме опануванню студентами сучасних педагогічних і виробничих технологій, традиційних й інноваційних технік декоративно-прикладного мистецтва.

З'ясовано, що **професійна підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів** являє собою цілеспрямований процес формування професійних знань, умінь, навичок, особистісних якостей, набуття досвіду організації та здійснення позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, що сприяє самореалізації й досягненню професійного успіху.

Вивчення наукових праць О. Демченка, К. Дурай-Новакової, Є. Зеєра, А. Линенко, І. Мавріної, Г. Нітченко, Ю. Срібної, М. Шилової, Н. Яковлевої та ін. дало змогу встановити, що **готовність майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів** являє собою інтегративне утворення особистості, що характеризується структурною цілісністю й системністю, містить особистісний, когнітивний та операційний компоненти, відображає здатність майбутніх учителів трудового навчання та технологій ефективно виконувати професійні завдання щодо організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. Її структурними компонентами є: особистісний (наявність внутрішніх мотивів, прагнень, спрямованості особистості, професійно-ціннісних орієнтацій), когнітивний (містить систему професійних знань: методологічних, художніх, технічних, технологічних, психолого-педагогічних, методичних, необхідних для організації позаурочної діяльності учнів) та операційний (включає систему професійних умінь: організаційних, проектувальних, техніко-технологічних, методичних, рефлексивних, творчих, які забезпечують успішність організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів). Сформованість визначених компонентів розглянуто через систему відповідних критеріїв і показників: **мотиваційно-ціннісного** (наявність внутрішньої потреби й інтересу до організації та залучення учнів до позаурочної художньо-технічної діяльності; спрямованість на досягнення успіхів у позаурочній художньо-технічній діяльності), **когнітивно-пізнавального** (наявність знань про: зміст, особливості та напрями організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів; види конструкційних матеріалів і технологій їх обробки; види та особливості ведення документації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів; форм, технологій здійснення позаурочної художньо-технічної діяльності учнів; методи стимулювання й активізації, навчання, художньо-технічної творчості учнів у процесі організації позаурочної художньо-технічної діяльності; знання особливостей і технології проектно-технологічної діяльності учнів з художньо-технічної творчості), **діяльнісно-творчого** (наявність умінь: визначати цілі, оптимальні форми, технології й методи художньо-технічної діяльності учнів, враховуючи їхні індивідуальні характеристики; розрізняти конструкційні матеріали, вибирати ефективну технологію їх обробки та виготовляти об'єкт з її використанням; продуктивно взаємодіяти з суб'єктами художньо-технічної діяльності учнів; організовувати, координувати й скеровувати діяльність учнів під час виконання творчих проектів у процесі художньо-технічної діяльності; вести необхідну документацію під час позаурочної художньо-технічної

діяльності учнів; здійснювати коригування своєї діяльності за результатами рефлексії).

Встановлено рівні готовності майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів: репродуктивний, продуктивний, творчий.

Репродуктивний рівень характеризується сформованістю внутрішньої потреби в організації та залученні учнів до позаурочної художньо-технічної діяльності учнів на низькому рівні, переважанням зовнішніх мотивів, відсутністю стійкого інтересу до позаурочної художньо-технічної діяльності та творчості загалом. Рівень сформованості знань й умінь на відтворювальному рівні. Діяльність носить характер наслідування й виконання дій за зразком, відсутня потреба у самовдосконаленні за результатами рефлексії.

Продуктивний рівень готовності майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів характеризується наявністю певного інтересу до позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, потребою в залученні учнів до цієї діяльності; умінь вести навчально-методичну документацію, визначати цілі, підбирати форми й методи художньо-технічної діяльності учнів, що забезпечують реалізацію визначених цілей. Діяльність носить репродуктивно-творчий характер. Творчий характер діяльності представлено ситуаційно й потребує додаткового стимулювання.

Творчий рівень характеризується потребою й стійким інтересом в організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, створення нових художньо-технічних об'єктів; системою знань щодо змісту, особливостей, напрямів, форм й методів організації позаурочної художньо-технічної діяльності; наявністю вмінь чітко визначати цілі, підбирати оптимальні форми, методи залучення до художньо-технічної діяльності, вести необхідну навчально-методичну документацію; організовувати діяльність учнів під час виконання творчих проєктів з дотриманням правил техніки безпеки й санітарно-гігієнічних вимог, здійснювати самовдосконалення за результатами рефлексії.

У четвертому розділі – **«Обґрунтування системи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів»** – теоретично обґрунтовано й розроблено модель й організаційно-педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів; спроектовано зміст й обґрунтовано методики теоретичної, практичної та методичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

Розроблена модель системи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів містить такі блоки: *цільовий* (визначає мету й завдання підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів), *теоретико-методологічний* (містить авторську концепцію, методологічні підходи й принципи (загальнодидактичні, специфічні й принципи виховання), які покладено в основу підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій), *змістово-*

процесуальний (відображає організаційно-педагогічні умови, етапи, зміст, педагогічні технології, форми, методи, методики підготовки та навчально-методичний комплекс), *діагностувально-результативний* (містить методики діагностування рівнів готовності, компоненти, критерії, рівні готовності й результат підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів) (рис. 1).

Визначено *етапи підготовки* майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів: *організаційно-мотиваційний* (спрямований на формування в майбутніх учителів трудового навчання та технологій потреби щодо організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів); *практично-методичний* (забезпечує формування в майбутніх учителів трудового навчання та технологій професійно важливих якостей, професійних знань, умінь і навичок щодо організації та здійснення позаурочної художньо-технічної діяльності учнів); *діяльнісно-творчий* (спрямований на удосконалення професійних знань, умінь і навичок щодо організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів не лише в типових, а й нестандартних ситуаціях з метою їх творчого застосування). Поетапність підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів здійснюється за допомогою змістового компоненту. Зазначимо, що враховуючи особливості професійної діяльності майбутніх учителів трудового навчання та технологій, в змісті виокремлено теоретичну, практичну та методичну підготовку.

За результатами аналізу наукових праць і практичного досвіду виокремлено організаційно-педагогічні умови, що забезпечують результативність підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

Перша організаційно-педагогічна умова – організація профорієнтаційної роботи для відбору студентів, умотивованих на позаурочну художньо-технічну діяльність з учнями, – реалізується за допомогою професійного діагностування, професійного інформування, професійного консультування, професійного відбору й професійної адаптації майбутніх абітурієнтів у таких напрямках: 1) створення банку даних учнівської молоді, яка залучена до позаурочної художньо-технічної діяльності, бере активну участь в олімпіадах і конкурсах з трудового навчання; 2) співпраця закладу вищої освіти, що здійснює підготовку майбутніх учителів трудового навчання та технологій із закладами загальної середньої й позашкільної освіти з метою відбору учнів, умотивованих на художньо-технічну діяльність; 3) популяризація художньо-технічної діяльності через організацію виставок студентських робіт, проведення майстер-класів студентами й викладачами для учнів; 4) залучення соціальних мереж і засобів масової інформації для реклами професії вчителя трудового навчання та технологій; 5) організація зустрічей студентів і випускників спеціальності «Середня освіта. Трудове навчання та технології» з батьками учнів з метою презентації спеціальності, кафедри й закладу освіти.

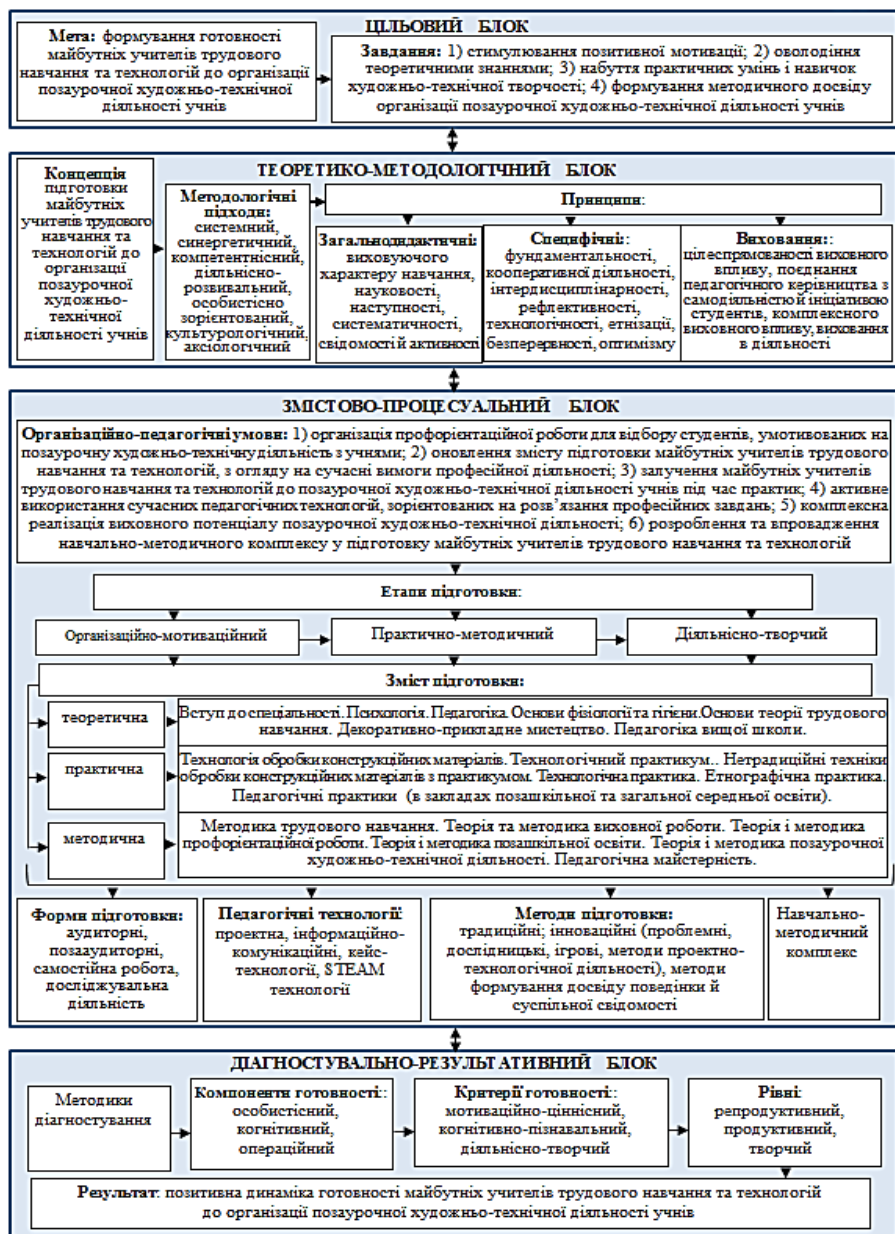

Рис. 1. Модель системи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів

Друга організаційно-педагогічна умова – оновлення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій з огляду на сучасні вимоги професійної діяльності – передбачає доповнення навчальних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки («Вступ до спеціальності», «Етнографія», «Основи теорії трудового навчання», «Методика трудового навчання», «Теорія та методика виховної роботи», «Теорія і методика позашкільної освіти», «Безпека життєдіяльності», «Технічна творчість», «Теорія і методика профільного технологічного навчання», «Педагогічне проектування» та ін.) темами, що уможливають формування знань необхідних для організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, а також упровадження навчальної дисципліни «Теорія і методика позаурочної художньо-технічної діяльності учнів».

Третя організаційно-педагогічна умова – залучення майбутніх учителів трудового навчання та технологій до позаурочної художньо-технічної діяльності учнів під час педагогічних практик – передбачає залучення студентів до роботи методичних об'єднань, нарад, зборів та інших органів самоврядування закладу позашкільної освіти, заходів, пов'язаних з організацією освітнього процесу; ведення навчально-методичної документації, пов'язаної з виконанням посадових обов'язків керівника гуртка (журнал відвідування, журнал з техніки безпеки, календарно-тематичний план гуртка, план-конспект до кожного заняття гуртка); розроблення необхідних додаткових методичних і дидактичних матеріалів; організацію й проведення занять гуртка відповідно до календарно-тематичного плану; здійснення контролю за дотриманням учнями морально-етичних норм поведінки, правил внутрішнього трудового розпорядку закладу позашкільної освіти; залучення до участі у виставковій діяльності, конференціях, екскурсіях, змаганнях, вікторинах, концертах, експедиціях тощо.

Четверта організаційно-педагогічна умова – активне використання сучасних педагогічних технологій, зорієнтованих на розв'язання професійних завдань – сприяє самореалізації майбутніх фахівців у професійній діяльності та різних видах художньо-технічної творчості. Найбільш дієвими технологіями, які сприяють ефективній підготовці студентів до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, є: *проектна* (забезпечує реалізацію всіх стадій творчого процесу під час розробки педагогічних і технологічних проектів: виникнення, обґрунтування, осмислення і прийняття ідеї, технологічна розробка ідеї, практична робота над втіленням ідеї, апробування об'єкту в роботі, доробка і самооцінка творчого вирішення ідеї), *інформаційно-комунікаційні* (дають змогу швидко й у наочній формі представити технологічний процес, послідовність виконання технологічних операцій, уявно відвідати музеї декоративно-прикладного мистецтва, тим самим мотивуючи й активізуючи навчально-пізнавальну діяльність студентів, залучаючи їх до пізнавальної й дослідницької діяльності), *проблемні* (забезпечують активність майбутніх учителів трудового навчання та технологій під час опанування знаннями й уміннями, сприяють формуванню у них прийомів дослідницької діяльності, творчого мислення у ході вирішення педагогічних і технологічних проблем), *кейс-технології* (сприяють підготовці професійно компетентних фахівців, здатних приймати рішення в нестандартних ситуаціях, продуктивно взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу) та *STEAM-технології* (забезпечують комплексне поєднання знань з таких дисциплін як математика, фізика, хімія, трудове навчання та технології з мистецтвом, тим самим уможливаючи цілісність і системність підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій на міждисциплінарній основі).

П'ята організаційно-педагогічна умова – комплексна реалізація виховного потенціалу позаурочної художньо-технічної діяльності в процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій – реалізується під час проведення гуртків «Ажурне випилювання», «Технологія обробки деревини», «Нетрадиційні техніки обробки конструкційних матеріалів»; майстер-класів з різних видів декоративно-прикладного мистецтва й технічної творчості, факультативів «Сучасні техніки декоративно-прикладного мистецтва» й «Технологія обробки конструкційних матеріалів». Студенти долучаються до індивідуального й колективного проектування та виготовлення художньо-технічних об'єктів, що передбачає розвиток умінь співпраці, поваги до одногруппника, культури праці. Обговорюючи ідеї щодо об'єкта праці, майбутні вчителі формують уміння аргументовано висловлювати свою думку й вислуховувати позицію співрозмовника або опонента. Завдяки художньо-технічній діяльності, у майбутніх учителів трудового навчання та технологій формується естетична культура, морально-ціннісні орієнтації. Робота з різними конструкційними матеріалами вможливує екологічне й економічне виховання особистості кожного студента, який усвідомлює значущість економного й бережливого використання матеріалів та їхньої екологічності.

Шоста організаційно-педагогічна умова – розроблення та впровадження навчально-методичного комплексу в підготовку майбутніх учителів трудового навчання та технологій – забезпечує формування професійної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій загалом та їхньої готовності до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів зокрема; сприяє реалізації індивідуальної траєкторії підготовки студентів через оптимальне поєднання навчального матеріалу з системою практичних видів діяльності, засобів візуалізації й завдань для самоконтролю. Розроблений навчально-методичний комплекс містить: навчально-методичну документацію за спеціальністю (освітні програми підготовки за першим (бакалаврським) і другим (магістерським) рівнями вищої освіти; навчально-методичну документацію з дисциплін (навчальні посібники «Логіко-структурні схеми з декоративно-прикладного мистецтва (вишивка, плетіння гачком та в'язання спицями)», «Теорія і методика навчання технологій», «Методика виховної роботи», «Теорія та методика трудового навчання»); комплекси з навчальних дисциплін «Основи теорії трудового навчання», «Теорія та методика виховної роботи», «Методика трудового навчання», «Теорія та методика профільного технологічного навчання», «Теорія і методика позаурочної художньо-технічної діяльності учнів», «Декоративно-прикладне мистецтво», «Історія декоративно-прикладного мистецтва»; програму та методичні рекомендації до проведення педагогічних практик у закладах позашкільної, загальної середньої та вищої освіти; комплекти кейсів, засобів контролю результатів навчальних досягнень, засоби візуалізації, мультимедійні презентації, відеоуроки, відео позакласних заходів, відео фрагменти тощо).

За результатами аналізу психолого-педагогічних джерел було виокремлено три етапи проектування змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів: *цільовий* (відображає цілі підготовки (стратегічні, тактичні й оперативні, які інтегруються в генеральній меті), що реалізуються в особистісному, когнітивному, діяльнісному й методичному напрямках), *основний* (забезпечує створення

дидактичної моделі змісту підготовки через визначення основних компонентів змісту й засобів їх реалізації) *та діагностувально-коригувальний* (передбачає експертну оцінку та відповідне коригування змісту).

З'ясовано, що *теоретичну підготовку* майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів забезпечує вивчення таких дисциплін: «Вступ до спеціальності», «Етнографія», «Нарисна геометрія і креслення», «Інформатика», «Основи фізіології, гігієни та медичних знань», «Основи зображення та композиції», «Основи електротехніки», «Основи ергономіки», «Символіка в декоративно-прикладному мистецтві», «Теорія орнаменту» та ін. Це сприяє не лише формуванню професійних знань й умінь, а й умінь аналізувати, систематизувати й узагальнювати навчальний матеріал, робити висновки, уміння висловлювати аргументовано свою думку та ін. Методика теоретичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів містить такі три етапи: 1) формування оперативних знань (знання, що формуються під час вивчення окремих тем, розділів); 2) формування тактичних знань (знання, що формуються під час окремих дисциплін або циклів дисциплін); 3) формування стратегічних знань (комплексні знання, що формуються на інтердисциплінарній основі як складова професійної компетентності майбутнього вчителя трудового навчання та технологій). Основними формами теоретичної підготовки є лекції: *бінарні, проблемні, інтерактивні, лекція-прес-конференція, лекція-брифінг, лекція-візуалізація та ін.*

Практична підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів охоплювала зміст таких дисциплін: «Технологія обробки матеріалів з практикумом», «Художня обробка матеріалів», «Комп'ютерний практикум», «Нетрадиційні техніки художньої обробки матеріалів з практикумом», а також під час проходження практик (технологічної, етнографічної та педагогічних в закладах позашкільної, загальної середньої й вищої освіти). Основними формами практичної підготовки є *практичні (семінарські) заняття, майстер-класи й практики (технологічні, етнографічні й педагогічні).*

Методичну підготовку майбутніх учителів трудового навчання та технологій реалізовано під час вивчення таких дисциплін: «Теорія та методика виховної роботи», «Методика трудового навчання», «Теорія і методика профорієнтаційної роботи», «Теорія і методика профільного технологічного навчання», «Теорія і методика позаурочної художньо-технічної діяльності», «Методика навчання інформатики» та ін. Встановлено, що одним із способів фіксації, накопичення матеріалів, що демонструють рівень методичної підготовки майбутнього педагога та уміння вирішувати професійні завдання, є портфоліо. Дієвими методами у здійсненні методичної підготовки є використання *ділових ігор, розв'язування кейсів, виконання проектів, мікровикладання.*

У п'ятому розділі – **«Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів»** – представлено програму, основні етапи й результати дослідницько-експериментальної роботи, проведено статистичний аналіз одержаних результатів.

Метою реалізації програми дослідницько-експериментального дослідження стала перевірка результативності системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. Експериментальна робота здійснювалася впродовж з 2009 по 2019 роки та передбачала реалізацію таких етапів дослідження: пошукового, констатувального, формувального та узагальнювального.

На *пошуковому етапі (2009-2012 рр.)* відповідно до визначених завдань було здійснено аналіз проблеми дослідження у науковій літературі й практиці, обґрунтовано ступінь її розробленості та перспективності, виокремлено основні напрями реформування системи професійної підготовки майбутніх учителів до організації позаурочної діяльності учнів за результатами аналізу зарубіжного досвіду; виокремлено проблеми, які знижують ефективність професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів; проаналізовано освітньо-професійні програми, навчальні плани й програми підготовки; визначено понятійний апарат дослідження, його теоретико-методологічні засади, сформульовано мету, завдання й гіпотезу дослідження, а також розроблено програму дослідно-експериментальної роботи.

На *констатувальному етапі (2012-2014 рр.)* було обґрунтовано компоненти, критерії й показники готовності майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів та розроблено діагностичні методики для визначення рівня готовності; сформовано контрольні (КГ) та експериментальні (ЕГ) групи й діагностовано наявний рівень готовності до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, розроблено систему й методики професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

Дослідженням було охоплено 759 студентів спеціальності «Середня освіта. Трудове навчання та технології» і 38 викладачів закладів вищої освіти, 92 вчителі трудового навчання і 365 учнів закладів загальної середньої освіти Хмельницької, Вінницької, Черкаської та Сумської областей.

На *формувальному етапі (2014-2018 рр.)* було здійснено апробацію системи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів і визначення рівня їхньої готовності (розвиненості професійних потреб, мотивів, спрямованості, професійних знань, умінь і навичок).

Основною базою дослідження був Хмельницький національний університет, окремі елементи системи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій перевірялися в освітньому процесі таких закладів вищої освіти: Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова,

Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Рівненського державного гуманітарного університету, Криворізького державного педагогічного університету, Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти».

На *узагальнювальному етапі (2018-2019 рр.)* за результатами дослідно-експериментальної роботи було узагальнено результати дослідження, сформульовано загальні висновки, здійснено літературне оформлення роботи.

Порівняльний аналіз результатів контрольної та експериментальної груп на формульованому етапі дослідження за *мотиваційно-ціннісним критерієм* свідчить про значні позитивні зміни. Зокрема кількість студентів з творчим рівнем готовності до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів в експериментальній групі за мотиваційно-ціннісним критерієм становить 19,91 %, що в порівнянні з результатами констатувального етапу на 11,54 % більше; з продуктивним рівнем – 56,56 %, що у порівнянні з результатами констатувального етапу експерименту на 11,77 % більше, з репродуктивним рівнем – 23,53 %, що на 23,31 % менше, ніж на констатувальному етапі. Відмінності контрольної та експериментальної груп на формульованому етапі дослідження статистично значущі ($\chi^2=7,469$), та не виходять за встановлені межі й знаходяться на рівні $0,05 \leq p \leq 0,01$ ($5,991 \leq 7,469 \leq 9,21$).

Результати аналізу результатів експерименту за *когнітивно-пізнавальним критерієм* ілюструють, що приріст показників творчого й продуктивного рівнів й відповідного зменшення репродуктивного рівня більш яскраво виражений у студентів експериментальної групи. Зокрема приріст за творчим рівнем показників експериментальної групи на 5,19 % більший ніж контрольної; за продуктивним – на 6,16 % більший й відповідно за репродуктивним рівнем – на 11,35 % менший. Відмінності контрольної та експериментальної груп на формульованому етапі дослідження за когнітивно-пізнавальним критерієм статистично значущі ($\chi^2=7,167$) та не виходять за встановлені межі й знаходяться на рівні $0,05 \leq p \leq 0,01$ ($5,991 \leq 7,167 \leq 9,21$).

Порівняльний аналіз результатів контрольної та експериментальної груп за *діяльнісно-творчим критерієм* на формульованому етапі дослідження, свідчить про значні позитивні зміни. Зокрема кількість студентів з творчим рівнем готовності до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів в експериментальній групі становить 19,91 %, що в порівнянні з результатами констатувального етапу на 11,99 % більше; з продуктивним рівнем – 59,73 %, що у порівнянні з результатами констатувального етапу експерименту на 16,52 % більше, з репродуктивним рівнем – 20,36 %, що на 28,51 % менше, ніж на констатувальному етапі. Відмінності контрольної та експериментальної груп за діяльнісно-творчим критерієм на формульованому етапі дослідження статистично значущі ($\chi^2=7,867$) та не виходять за встановлені межі й знаходяться на рівні $0,05 \leq p \leq 0,01$ ($5,991 \leq 7,867 \leq 9,21$). Це свідчить про достовірність одержаних даних та спростування на формульованому етапі дослідження нульової гіпотези (H_0) й підтвердження альтернативної гіпотези (H_1). Динаміка рівнів готовності студентів контрольних та експериментальних груп до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів на констатувальному та формульованому етапах дослідження представлена на рис. 2.

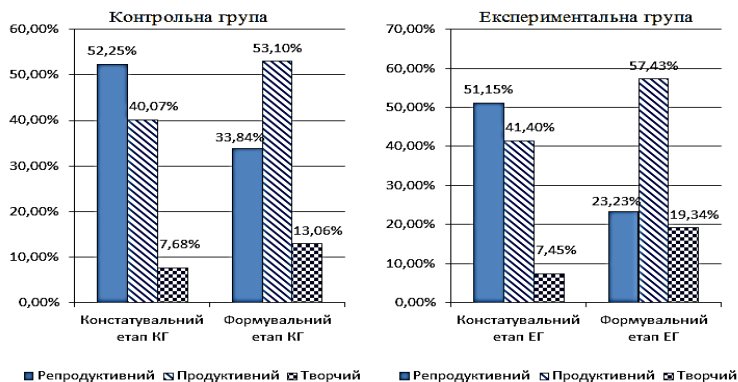

Рис. 2. Динаміка рівнів готовності студентів контрольних та експериментальних груп до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, (%)

Отримані результати педагогічного експерименту засвідчують ефективність системи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. Загальну й часткову гіпотези підтверджено, мети дослідження досягнуто, завдання виконано.

ВИСНОВКИ

1. За результатами теоретичного аналізу наукових праць з'ясовано, що проблема підготовки майбутніх учителів до організації позаурочної діяльності учнів досліджена за трьома напрямками: професійна підготовка педагогів у контексті сучасних вимог до педагогічної діяльності загалом (поняття урочної й позаурочної діяльності учнів проаналізовані цілісно, не розмежовані в руслі підготовки вчителів); особливості професійної підготовки вчителів трудового навчання та технологій (не виокремлений позаурочний складник діяльності вчителів як самостійне питання); особливості підготовки вчителів до позаурочної діяльності учнів у різних її вимірах як один із важливих складників професійної діяльності педагога (вивчення теорії й методики підготовки педагогів до організації позаурочної діяльності; окреслення напрямів позаурочної діяльності учнів та методики їх реалізації в контексті проблем виховання).

Унаслідок аналізу сучасного стану підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів виявлено низку проблем: застаріла система професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, відсутність у змісті підготовки дисциплін, тем, які б розкривали особливості позаурочної діяльності, вимоги до розроблення навчально-методичної документації, проведення занять художньо-технічного напрямку.

На підставі опрацювання наукової літератури, базисних понять підсумовано, що професійна підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності potrакована як цілеспрямований процес формування професійних знань, умінь, навичок, особистісних якостей, набуття досвіду організації та провадження позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, що сприяє самореалізації й досягненню професійного успіху.

2. Серед сучасних підходів у професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів виокремлено: системний – дає змогу витлумачувати професійну підготовку майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів як цілісну систему та її компоненти як окремі підсистеми, а також системно схарактеризувати позаурочну художньо-технічну діяльність учнів як комплекс структурних компонентів, що перебувають у взаємодії; синергетичний – презентує професійну підготовку майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів і позаурочної художньо-технічної діяльності учнів як відкриту систему, здатну до самоорганізації й розвитку; компетентісний – уможливорює проектування цілей підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, відображення результатів підготовки з огляду на вимоги до професійної діяльності; діяльнісно-розвивальний – сприяє активному залученню майбутніх учителів трудового навчання та технологій до позаурочної художньо-технічної діяльності як під час практичних занять, так і в процесі проходження педагогічної практики для формування вмінь і навичок; особистісно орієнтований – дає змогу зважати на індивідуальні особливості студентів під час їхньої підготовки до позаурочної художньо-технічної діяльності учнів; культурологічний – уможливорює формування педагогічної й технологічної культури майбутніх учителів трудового навчання та технологій як складників загальної культури; аксіологічний – оптимізує формування загальнонаціональних і загальнолюдських цінностей у процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

3. Авторська концепція професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад їхньої підготовки, що покладені в основу професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій із високим рівнем готовності до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, спрямовані на формування професійно-педагогічних знань і вмінь, особистісних якостей, професійної компетентності. Провідною ідеєю концепції є положення про те, що підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів ґрунтована на інтеграції педагогічного й художньо-технологічного складників на засадах оновлення змісту, форм, технологій і методик підготовки з огляду на сучасні вимоги до професійної підготовки зазначених фахівців. Серед особливостей концепції зосереджено

увагу на положенні про те, що педагогічна діяльність учителя трудового навчання та технологій передбачає реалізацію різних форм урочної й позаурочної діяльності, що потребує тісної взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти; позаурочна художньо-технічна діяльність учнів має інтегрований характер, зумовлений поліаспектністю напрямів цієї діяльності, спрямований на всебічний розвиток особистості кожного вихованця; підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів організована з використанням сучасних педагогічних і виробничих технологій та методик підготовки, залежить від якості навчально-методичного комплексу; готовність майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів забезпечує результативність їхньої педагогічної діяльності й професійної підготовки таких фахівців зокрема.

4. На підставі вивчення наукової літератури, аналізу базових понять встановлено, що готовність майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів являє собою інтегративне утворення особистості, що вирізняється структурною цілісністю й системністю, містить особистісний, когнітивний та операційний компоненти, відображає здатність майбутніх учителів трудового навчання та технологій ефективно виконувати професійні завдання щодо організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. Структуру готовності майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів становлять такі компоненти: особистісний (містить систему внутрішніх мотивів, потреб, її ціннісні орієнтації, що зумовлюють спрямованість особистості на позаурочну художньо-технічну діяльність), когнітивний (відображає систему знань, необхідних для ефективної організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів), операційний (охоплює систему вмінь і навичок, які забезпечують успішність організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів). До критеріїв оцінювання рівня готовності майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів належать мотиваційно-ціннісний (сформованість потреби в позаурочній художньо-технічній діяльності, інтерес до зазначеного виду діяльності, спрямованість на досягнення успіху в позаурочній художньо-технічній діяльності з опорою на ціннісні орієнтації); когнітивно-пізнавальний (розвиненість професійних знань – методологічних, художніх, технічних, технологічних, психолого-педагогічних, методичних); діялісно-творчий (сформованість професійних умінь – організаційних, проектувальних, техніко-технологічних, методичних, рефлексивних, творчих). Визначено такі рівні готовності майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів: репродуктивний, продуктивний, творчий.

5. Схарактеризовано зміст позаурочної художньо-технічної діяльності учнів як усвідомленої добровільної активності учнів у процесі освітньо-виховної роботи у вільний від навчання чи від праці час, яка інтегрує декоративно-прикладне мистецтво й технічну творчість, спрямована на створення, зберігання, функціонування, передавання матеріальних і духовних цінностей для формування

особистісних якостей учнів, їхніх художніх і технічних знань, умінь, навичок, задоволення власних та суспільних потреб. До основних переваг позаурочної художньо-технічної діяльності учнів належать такі: можливість швидкого реагування на зміни в галузі науки, мистецтва й техніки, потреби суспільства та учнів і їхніх батьків; сприятливі умови для реалізації профорієнтаційної роботи, допрофесійної й професійної підготовки; сприяння персоналізації творчої діяльності учнів; гнучкість у формуванні змісту, виборі форм, методів діяльності; активізація пізнавальної активності учнів і залучення їх до художньо-технічної творчості; виховання естетичної й екологічної культури, бережливого ставлення до матеріалів і результатів праці.

Серед структурних компонентів позаурочної художньо-технічної діяльності учнів виокремлено: цільовий (містить мету й завдання позаурочної художньо-технічної діяльності учнів); організаційний (охоплює заклади освіти, на базі яких може бути організована позаурочна художньо-технічна діяльність учнів); суб'єктний (визначає суб'єктів позаурочної художньо-технічної діяльності); змістовий (відображає зміст позаурочної художньо-технічної діяльності учнів); процесуальний (описує організацію безпосередньо художньо-технічної діяльності учнів, її форми, методи, засоби й матеріально-технічне забезпечення).

6. У роботі диференційовано й аргументовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів: організація профорієнтаційної роботи для відбору студентів, умотивованих на позаурочну художньо-технічну діяльність з учнями; оновлення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій з огляду на сучасні вимоги професійної діяльності; залучення майбутніх учителів трудового навчання та технологій до позаурочної художньо-технічної діяльності під час педагогічних практик; активне використання сучасних педагогічних технологій, орієнтованих на розв'язання професійних завдань; розроблення й впровадження навчально-методичного комплексу в підготовку майбутніх учителів трудового навчання та технологій. З'ясовано, що лише комплексна реалізація обґрунтованих організаційно-педагогічних умов сприяє успішній професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

7. Цілі підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів представлено через загальну (генеральну) ціль, яка інтегрує цілі (стратегічні, тактичні, оперативні), що реалізовані за кількома напрямками: особистісним (спрямований на розвиток професійно важливих особистісних якостей), когнітивним (забезпечує формування й удосконалення системи професійних знань), діяльнісним (сфокусований на формування комунікативних, проєктувальних, організаційних, дослідницьких умінь), методичним (забезпечує формування методичних умінь).

Проєктування змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів відбувається за такими етапами: цільовим (передбачає окреслення вимог до професійної діяльності майбутніх учителів трудового навчання та технологій з урахуванням соціального запиту; формулювання мети й результатів їхньої

підготовки; опис системи професійних знань, умінь і навичок), основним (забезпечує добір інформаційного матеріалу, перелік навчальних дисциплін, виявлення міжпредметних зв'язків, безпосереднє проектування змісту кожної з дисциплін, розроблення навчального плану підготовки зазначених фахівців), діагностувально-коригувальним (прогнозує експертне оцінювання й корегування навчального плану підготовки, його апробацію та дослідження ефективності в процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій загалом і до організації позаурочної художньо-технічної діяльності зокрема).

У підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів умовно виокремлені такі види: теоретична, практична й методична. Методика теоретичної підготовки передбачає реалізацію таких етапів: 1) формування оперативних знань; 2) формування тактичних знань; 3) формування стратегічних знань. Основними формами теоретичної підготовки є лекції: бінарні, проблемні, інтерактивні лекції, лекція-прес-конференція, лекція-брифінг, лекція-візуалізація та ін. Практична підготовка відбувається під час практичних (семінарських), лабораторних занять, практик. Методичній підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій сприяють навчальні дисципліни з методик викладання, під час вивчення яких студенти опановують форми й методи навчання, сучасні педагогічні технології, навчаються розробляти дидактичні засоби навчання та контролю навчальних досягнень, навчально-методичну документацію. Виокремлено дієві методи для методичної підготовки: використання ділових ігор, розв'язання кейсів, виконання проектів, мікровикладання.

8. Модель системи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів є сукупністю взаємопов'язаних блоків: цільового (окреслює мету й завдання підготовки), теоретико-методологічного (містить методологічні підходи, загальнодидактичні й специфічні принципи підготовки), змістово-процесуального (відображає організаційно-педагогічні умови, етапи, зміст, педагогічні технології, форми, методи й навчально-методичний комплекс, що забезпечують ефективність підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів), діагностувально-результативного (віддзеркалює методики діагностування, компоненти, критерії й рівні, результат підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів). Модель має бути реалізована на організаційно-мотиваційному, практико-методичному й діяльнісно-творчому етапах.

На основі якісного й кількісного аналізу результатів експерименту, констатовано, що отримані показники підтверджують позитивну динаміку щодо сформованості готовності у майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. Узагальнення результатів та їх порівняння дає змогу стверджувати, що кращі показники в експериментальній групі: творчий рівень мають 19,34 %, що на 6,28 % більше ніж в контрольній групі; продуктивний рівень – 57,43 %, що на 4,33 % більше, ніж в контрольній групі; репродуктивний – 23,23 %, що на 10,61 % менше, ніж в контрольній групі.

9. Навчально-методичний комплекс із підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів бере до уваги зміст, структуру й результат підготовки, відображає особливості освітнього процесу з огляду на сучасні вимоги в галузі освіти. Навчально-методичний комплекс містить проєкт стандарту, освітні програми підготовки за першим (бакалаврським) і другим (магістерським) рівнями вищої освіти; навчальні посібники «Логіко-структурні схеми з декоративно-прикладного мистецтва (вишивка, плетіння гачком та в'язання спицями)», «Теорія і методика навчання технологій», «Методика виховної роботи», «Теорія та методика трудового навчання»; комплекси з навчальних дисциплін «Основи теорії трудового навчання», «Теорія та методика виховної роботи», «Методика трудового навчання», «Теорія та методика профільного технологічного навчання», «Теорія і методика позаурочної художньо-технічної діяльності учнів», «Декоративно-прикладне мистецтво», «Історія декоративно-прикладного мистецтва»; програму й методичні рекомендації до проведення педагогічних практик у закладах позашкільної, загальної середньої та вищої освіти, засоби візуалізації й контролю навчальних досягнень студентів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Монографії

1. **Андрощук І. П.** Підготовка майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів: теорія і методика : монографія. Хмельницький : ФОП Мельник А.А., 2019. 432 с.

2. Androshchuk I. V., **Androshchuk I. P.** The main factors of future handicraft and technology teachers' training for pedagogical interaction. Actual problems of modern science : monograph : edited by Musial Janusz, Polishchuk Oleh, Sorokatji Ruslan. Bydgoszcz : UTP University of Science and Technology, 2017. P. 900–908.

Навчальні посібники

3. Андрощук І. В., **Андрощук І. П.** Теорія та методика трудового навчання : навч. посібник. Хмельницький : ХНУ, 2018. 226 с. (*Рекомендовано Вченою радою Хмельницького національного університету*).

4. Андрощук І. В., **Андрощук І. П.** Методика виховної роботи : навч. посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 320 с. (*Гриф МОН України*).

5. Андрощук І. П., Андрощук І. В., Бербец В. В., Бялик О. В. та ін. Теорія і методика навчання технологій : навч. посібник / за заг. ред. О. М. Коберника. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. 474 с. (*Гриф МОН України*).

6. **Андрощук І. П.**, Андрощук І. В., Пиріжок О. В. Логіко-структурні схеми з декоративно-прикладного мистецтва (вишивка, плетіння гачком та в'язання спицями) : навч.-наоч. посібник. Хмельницький : ФОП Цюпак А.А., 2013. 164 с. (*Гриф МОН України*).

Статті в наукових фахових виданнях України, в зарубіжних виданнях та у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз

7. **Андрощук І. П.** Дидактичні ігри на уроках трудового навчання. *Імідж сучасного педагога*: наук.-практ. освітньо-популярний журнал. 2009. № 8–9. С. 126–129.

8. **Андрощук І. П.** Педагогічні аспекти формування пізнавальних інтересів учнів. *Імідж сучасного педагога*: наук.-практ. освітньо-популярний журнал. 2009. № 2–3. С. 38–40.

9. Андрощук І.В., **Андрощук І.П.** Технологія розробки електронного посібника з дисципліни «Методика трудового навчання». *Інформаційні технології і засоби навчання*: електронне наукове фахове видання. 2017. Том 61. № 5. С. 24–35. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1769/1245> (дата звернення: 27.10.2017). (Web of Science (ESCI))

10. **Андрощук І. П.** Використання індикаторного підходу під час моніторингу навчальних досягнень студентів. *Молодь і ринок*: щомісячний міжнар. наук.-пед. журнал. 2013. № 11. С. 88–93.

11. **Андрощук І. П.** Використання модульного підходу до обґрунтування змісту профільної технологічної підготовки сільських старшокласників. *Молодь і ринок*: щомісячний наук.-пед. журнал. 2008. № 7–8. С. 67–71.

12. **Андрощук І. П.** Зміст підготовки майбутніх учителів технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнівської молоді. *Наукові записки*. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Частина 2. Кропивницький, 2016. Випуск 10. С. 93–96.

13. **Андрощук І. П.** Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. *Науковий часопис Нац. пед. у-ту ім. М. П. Драгоманова*. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. праць. Київ, 2016. Випуск 54. С. 10–14.

14. **Андрощук І. П.** Організація етнографічних досліджень з декоративно-прикладного мистецтва у майбутніх учителів трудового навчання. *Зб. наук. праць Уманського держ. пед. у-ту ім. П. Тичини*. Умань, 2010. Ч. 2. С. 22–29.

15. **Андрощук І. П.** Організація позаурочної діяльності учнів. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*: зб. наук. праць. Павлоград, 2017. Вип. 13. С. 115–121. (Ulrich's Periodicals Directory)

16. **Андрощук І. П.** Основні підходи професійної підготовки майбутніх учителів технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. *Наукові записки*. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Частина 1. Кіровоград, 2015. Випуск 7. С. 108–110.

17. **Андрощук І. П.** Особливості технологічного профілю учнів старшої школи за рубежом. *Молодь і ринок*: щомісячний наук.-пед. журнал. 2009. № 11. С. 55–59.

18. **Андрощук І. П.** Пізнавальний, розвивально-виховний потенціал художньо-технічної діяльності. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*: зб. наук. пр. Ін-ту пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ-Ніжин, 2015. Вип. 2 (11). С. 111–118. (Google Scholar)

19. **Андрощук І. П.** Позаурочна предметно-перетворювальна діяльність як складова професійної підготовки майбутніх вчителів технологій. *Науковий часопис Нац. пед. у-ту ім. М. П. Драгоманова*. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. праць. Київ, 2015. Випуск 52. С. 3–8.

20. **Андрощук І.П.** Проблеми здійснення моніторингу в навчальних закладах. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* : збірник наукових праць Уманського

державного педагогічного університету імені Павла Тичин / [ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.) та інші]. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2013. – Випуск 45. С. 281-287.

21. **Андрощук І. П.** Специфіка організації навчальної діяльності студентів під час вивчення дисципліни «Декоративно-прикладне мистецтво». *Молодь і ринок*: щомісячний наук.-пед. журнал. 2011. № 5. С. 85–89.

22. **Андрощук І. П.** Формування патріотизму в учнів засобами писанкарства. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*. Серія: Психолого-педагогічні науки. Ніжин, 2009. № 5. С. 53–57.

23. Androshchuk I., **Androshchuk I.** Methodology in Training Future Technology and Engineering Teachers in the USA. *Comparative Professional Pedagogy*. Scientific Journal. Kyiv–Khmelnytskyi, 2017. Volume 7. Issue 3. P. 70–74. (Cabell's directory)

24. Androshchuk I., **Androshchuk I.** Peculiarities of future technology teachers' training in Poland and Great Britain. *Comparative Professional Pedagogy*: Scientific Journal. Kyiv–Khmelnytskyi, 2017. Volume 7, Issue 1. P. 48–52. (Cabell's directory)

25. Androshchuk I., **Androshchuk I.** Specificity of student's technological training in Finland and Great Britain. *Comparative Professional Pedagogy*: Scientific Journal. Kyiv–Khmelnytskyi, 2018. Volume 8, Issue 3. P. 20–25. (Cabell's directory)

26. **Андрощук І.П.** Проектування змісту професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнівської молоді. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка* : зб. наук. праць : Вип. 16 / Інст-т проф.-тех. освіти НАПН України ; [Ред. кол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – ЖККГВ «Полісся» ЖОР., 2018. – С. 128-135. (Index Copernicus International, Ulrich's Periodicals Directory)

27. **Андрощук І.П.** Модель системи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: зб. наук. праць Уманського держ. пед. у-ту ім. П. Тичини. Умань, 2018. Випуск 18. С. 141-147. (Index Copernicus)

28. **Андрощук І.П.** Проектна культура: сутність та особливості. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент* : зб. наук. пр. / МІХМД ім. С. Далі, ПІТО НАПН України ; редкол. : В. Ф. Орлов (голова) Київ : Вид-во ТОВ «ТОНАР», 2018. Вип. 13. (Серія: Педагогічні науки) С. 208-221. (Index Copernicus International)

29. **Androszczuk I. P.**, Analiza stanu zajęć pozalekcyjnych dla młodzieży uczniowskiej na Ukrainie, [w:] M. Śniadkowski (red.), *Spoleczno-pedagogiczna użyteczność technologii informacyjnych*, Tom X, Lublin: Drukarnia LIBER Duo S.C. 2018, s. 7–32.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

30. Андрощук І. В., **Андрощук І. П.** Реалізація суб'єктного підходу у підготовці майбутніх вчителів трудового навчання: *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців*: тези доповідей V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 30-31 березня 2017 р.). Хмельницький, 2017. С. 62–64.

31. **Андрощук І. П.** Етнографічна практика в процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи*: тези доповідей IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 9-10 листопада 2017 року). Хмельницький, 2017. С. 122–123.

32. **Андрощук І. П.** Зміст підготовки майбутніх учителів технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнівської молоді. *Сучасні тенденції навчання природничо-математичних та технологічних дисциплін у загальноосвітній та вищій школі*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Кропивницький, 17–22 жовтня 2016 р.). Кропивницький, 2016. С. 4–5.

33. **Андрощук І. П.** Концептуальні засади підготовки вчителів трудового навчання до використання здоров'язбережувальних технологій у позаурочній художньо-технічній діяльності учнів. *Формування здоров'язбережувальних компетентностей сучасної молоді: реалії та перспективи*: зб. наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці (м. Полтава, 27–28 квітня 2017 р.). Полтава, 2017. С. 27–28.

34. **Андрощук І. П.** Методичний супровід підготовки учнівської молоді до вибору професії в позаурочній діяльності. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7, 19 квітня 2016 р.). Київ, 2016. Т. II. С. 37–39.

35. **Андрощук І. П.** Оновлення змісту підготовки майбутніх учителів технологій як умова формування їхньої готовності до позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців*: тези доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 20–21 квітня 2016 р.). Хмельницький, 2016. С. 40–42.

36. **Андрощук І. П.** Педагогічна практика в позашкільних навчальних закладах як засіб підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до позаурочної діяльності. *Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення та підходи*: зб. матеріалів II-ї Міжнар. наук.-практ. конф. (10 березня 2017 р.). Баку–Ужгород–Дрогобич, 2017. С. 145–147.

37. **Андрощук І. П.** Самоосвіта педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів. *Методичні засади підвищення кваліфікації педагогічних працівників системи професійної освіти*: зб. матеріалів Всеукр. Інтернет-конф. Хмельницький, 2016. С.301–306.

38. **Андрощук І.П.** Позаурочна предметно-перетворювальна діяльність майбутніх вчителів трудового навчання. *Сучасний вчитель трудового навчання та технологій: досвід та перспективи*: Матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Рівне, 26–27 жовтня 2016 р.). Рівне, 2016. С. 6–9.

39. **Андрощук І.П.** Принципи підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. *Актуальні проблеми технологічної, професійної освіти, культурології та дизайну* : зб. матер. Всеукраїнської наук.-практ. конф. з нагоди 40-річчя факультету технологій та дизайну ПНПУ імі В.Г. Короленка (9-10.10.2018 року) / За ред. проф. В.П. Тигаренко, А.Ю. Цини; Полтава : ПНПУ, 2018. - С. 69-75.

40. Андрощук І.В., **Андрощук І.П.**, Хомовський В. Діалог культур в контексті підготовки майбутніх педагогів: збірник тез доповідей «Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті. Діалог

культур як чинник інтеграції: Матеріали IV-ї Міжнародної науково-практичної конференції» (Херсонська академія неперервної освіти, 28 лютого 2019 р.). Варшава-Ужгород-Херсон: Посвіт, 2019. С. 51-53.

41. Андрощук І.В., **Андрощук І.П.**, Хомовський В. Педагогічна практика як провідна форма підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності. *Новітні напрями в галузі права та освіти*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (12 квітня 2019 р.). Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. С. 96-99.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

42. **Андрощук І.П.** Види навчальних програм та особливості їх розробки. *Трудова підготовка в рідній школі*. 2015. № 2. С. 2–4.

43. **Андрощук І. П.**, Андрощук І. В. Теорія та методика виховної роботи : курс лекцій [для студентів спеціальностей: «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» і «Професійна освіта»]. Хмельницький : ХНУ, 2018. 206 с.

44. Андрощук І. В., **Андрощук І. П.** Теорія та методика виховної роботи : практикум [для студ. спеціальності «Середня освіта (Трудове навчання, технології, інформатика)»]. Хмельницький : ХНУ, 2016. 124 с.

45. Андрощук І.В., **Андрощук І.П.** Методика трудового навчання : практикум [для студентів спеціальності «Середня освіта (Трудове навчання та технології)»]. Хмельницький : ХНУ, 2017. 140 с.

46. **Андрощук І. П.** Використання проектної технології у позаурочній художньо-технічній діяльності . Науковий вісник УМО: Електронне видання, 2016. Випуск 1. Частина 1. С. 19–30. URL: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/pedagogika/2_2016/.pdf.

47. **Андрощук І.** Позаурочна предметно-перетворювальна діяльність учнів. *Педагогічний вісник*: наук.-пед. журнал Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. 2015. № 3 (41). С. 2–5.

48. **Андрощук І. П.** Педагогічна практика в позашкільних навчальних закладах як засіб практичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій. *Електронний зб. наук. праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*. 2016. № 2 (24): URL: https://drive.google.com/file/d/0B6QknaQCh-lHQjZua3h0VUtsblU/view_.

49. **Андрощук І. П.** Активізація творчої художньо-технічної діяльності учнів засобами сучасних технологій. *Науковий часопис Нац. пед. у-ту ім. М. П. Драгоманова*. Серія 13. Проблеми трудової та професійної підготовки: зб. наук. праць. Київ, 2017. Випуск 8. С. 3–7.

50. **Андрощук І. П.** Основні підходи до проведення моніторингу результатів навчання студентів. *Професійне становлення особистості: психолого-педагогічний науковий журнал*. Хмельницький, 2013. № 2. С. 35–41.

51. Методичні рекомендації до виконання дипломних робіт [для студентів спеціальності «Технологічна освіта» денної та заочної форм навчання] / упоряд. : І. Є. Каньковський, І. В. Андрощук, **І. П. Андрощук**. Хмельницький : ХНУ, 2014. 48 с.

52. Навчально-педагогічна практика : програма та методичні рекомендації до проведення навчально-педагогічної практики [для студ. денної і

заочної форм навчання напрямів підготовки «Професійна освіта» і «Технологічна освіта»] /упоряд. : І. Є. Каньковський, І. В. Андрощук, **І. П. Андрощук**, Г. В. Красилюкова. Хмельницький : ХНУ, 2011. 36 с.

53. Androshchuk I. V., **Androshchuk I. P.** Factors of Future Handicraft and Technology Teachers' Training for Pedagogical Interaction in Professional Activity. *International Journal of Education & Development*. Volume 3. Psychology. Publishing office: Accent Graphics Communications – Hamilton, ON, 2017. P. 50–57. URL: <http://uaped.com/files/International-Journal-of-Education-Development.-2017-3-.pdf>. (дата звернення: 18.03.2017).

54. **Андрощук І. П.** Підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів : методичні рекомендації. Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2017. 116 с.

АНОТАЦІЇ

Андрощук І. П. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальностями 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти», 13.00.07 «Теорія і методика виховання». – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, Вінниця, 2019.

У дисертації досліджено теоретичні і методичні основи підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. Обґрунтовано методологічні підходи й концепцію професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. Визначено суть, структуру, критерії й показники та схарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів; розкрито змістову характеристику позаурочної художньо-технічної діяльності, її пізнавальний, виховний і розвиваючий потенціал та структурні компоненти. Розроблено модель, обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, технологію проектування змісту й методики професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. Узагальнено експериментальні дані, які свідчать про правомірність висновків щодо результативності системи, що ґрунтується на теоретичних і методичних засадах професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

Ключові слова: позаурочна художньо-технічна діяльність, майбутні учителі трудового навчання та технологій, теоретичні і методичні засади, концепція, організаційно-педагогічні умови, модель, система професійної підготовки, заклади освіти.

Андрощук И. П. Теоретические и методические основы профессиональной подготовки будущих учителей трудового обучения и технологий к организации внеурочной художественно-технической деятельности учеников. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени доктора педагогических наук за специальностями 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования», 13.00.07 «Теория и методика воспитания». – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки Украины, Винница, 2019.

В диссертации исследованы теоретические и методические основы подготовки будущих учителей трудового обучения и технологий к организации внеурочной художественно-технической деятельности учеников. Обоснованы методологические подходы и концепция профессиональной подготовки будущих учителей трудового обучения и технологий к организации внеурочной художественно-технической деятельности учеников. Определены сущность, структура, критерии, показатели и охарактеризованы уровни готовности будущих учителей трудового обучения и технологий к организации внеурочной художественно-технической деятельности учеников; раскрыто смысловую характеристику внеурочной художественно-технической деятельности, ее познавательный, воспитательный, развивающий потенциал и структурные компоненты. Разработана модель, обоснованы организационно-педагогические условия, технология проектирования содержания и методики профессиональной подготовки будущих учителей трудового обучения и технологий к организации внеурочной художественно-технической деятельности учеников. Обобщены экспериментальные данные, которые свидетельствуют о правомерности выводов относительно результативности системы, которая основывается на теоретических и методических основах профессиональной подготовки будущих учителей трудового обучения и технологий к организации внеурочной художественно-технической деятельности учеников.

Ключевые слова: внеурочная художественно-техническая деятельность, будущие учителя трудового обучения и технологий, теоретические и методические основы, концепция, организационно-педагогические условия, модель, система профессиональной подготовки, учебные заведения.

I. P. Androshchuk. Theoretical and methodological principles of professional training of future handicraft and technology teachers for the organization of extracurricular artistic and technical activities of pupils. – Retaining manuscript rights.

Thesis for an academic degree of postdoctoral researcher in pedagogy. Specialties 13.00.04 – theory and methods of professional education and 13.00.07 – theory and methods of education. – Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsia, 2019.

The thesis studies theoretical and methodological fundamentals of training future handicraft and technology teachers for the organization of extracurricular artistic and technical activities of pupils. It specifies the conditions of training of future

handicraft and technology teachers for the organization of extracurricular artistic and technical activities of pupils. It discloses the foreign experience in training these specialists. Also, it justifies methodological approaches and the concept of professional training of future handicraft and technology teachers to the organization of extracurricular artistic and technical activities of pupils.

The thesis determines the content characteristics of extracurricular artistic and technical activities of pupils, its cognitive, educational and developmental potential and describes the structural components of extracurricular artistic and technical activities of pupils (goals, organization, subjects, content, procedure), which interact and change and, thus, improve the efficiency of the whole system of extracurricular activities. It is found that extracurricular artistic and technical activities of pupils consist of the following: the artistic component (artistic design and decoration of everyday objects and recreational goods) and the technical component (the technological process of making design objects out of structural materials using tools, auxiliary and industrial equipment). Based on the conducted analysis, it is proved that extracurricular artistic and technical activities of pupils form an important area of professional activities of future handicraft and technology teachers. Therefore, it is important to determine and justify the effective forms, technologies, methodologies and methods of training future specialists for the mentioned area of activities.

The thesis justifies theoretical and methodological fundamentals of training future handicraft and technology teachers, which develop their readiness for the organization of extracurricular artistic and technical activities of pupils, as well as their professional pedagogical knowledge and skills, personal qualities and professional competency. It clarifies the concept of “readiness of future handicraft and technology teachers to organize extracurricular artistic and technical activities of pupils”, its structural components, criteria, indicators and levels of development.

The thesis presents the designed model of the system for professional training of future handicraft and technology teachers for the organization of extracurricular artistic and technical activities of pupils, which contains the following blocks: goals, theories and methods, content and procedure, assessment and results. It determines the organizational and pedagogical conditions for professional training of future handicraft and technology teachers for the organization of extracurricular artistic and technical activities of pupils. They include organizing career guidance with the aim to motivate students to organize extracurricular artistic and technical activities of pupils; updating the content of professional training of future handicraft and technology teachers, taking into account the current requirements for professional activities; involving future handicraft and technology teachers in extracurricular artistic and technical activities during teaching placement; employing modern pedagogical technologies aimed at solving professional problems; realizing the educational potential of extracurricular artistic and technical activities during professional training of future handicraft and technology teachers; developing and implementing the educational and methodical set into the training of future handicraft and technology teachers.

It is indicated that the process of designing the content as a component of the system of training future handicraft and technology teachers for the organization of

extracurricular artistic and technical activities of pupils should take into account the integrative nature of educational subjects and their purposeful focus on the holistic and systematic training for professional activities. The thesis singles out and describes the following three stages of designing the content of training future handicraft and technology teachers for the organization of extracurricular artistic and technical activities of pupils: goals, the main part, assessment and correction.

The thesis singles out the three conditional areas of training future handicraft and technology teachers for the organization of extracurricular artistic and technical activities of pupils: theoretical, practical and methodical ones. It justifies the methodology of theoretical training for the organization of extracurricular artistic and technical activities during the implementation of the following stages: 1) shaping operational knowledge (knowledge that is shaped during the study of particular topics, sections); 2) shaping tactical knowledge (knowledge that is shaped during some educational subjects or cycles of educational subjects); 3) shaping strategic knowledge (comprehensive knowledge that is shaped on an interdisciplinary basis as part of professional competency of future handicraft and technology teachers).

The thesis specifies that the effectiveness of practical training of students is caused by the need to take into account the following conditions: the focus of practical tasks on future professional activities and the requirements for the training of future handicraft and technology teachers for the organization of extracurricular artistic and technical activities of pupils at the present stage; consistency and continuity of practical training, which implies a gradual complication of the content, forms and methods of practical training and tasks during teaching placement; the complex nature of practical training, which presupposes the unity of educational, developmental and educational goals and their focus on achieving the common goal; the close connection between theoretical, practical and methodological types of training of future handicraft and technology teachers for the organization of extracurricular artistic and technical activities of pupils; the use of modern pedagogical technologies and traditional and innovative technologies of processing structural materials during practical training of students; the involvement of experienced leaders of clubs from out-of-school education and secondary school teachers in the supervision of teaching placement; the presentation of the results obtained during practical training. It is found that methodical training combines theoretical knowledge and practical skills and is implemented during the educational subjects related to teaching methodologies.

The thesis summarizes experimental data which prove the effectiveness of the system based on theoretical and methodological principles of professional training of future handicraft and technology teachers for the organization of extracurricular artistic and technical activities of pupils.

Keywords: extracurricular artistic and technical activities, future handicraft and technology teachers, theoretical and methodological fundamentals, a concept, organizational and pedagogical conditions, a model, a system of professional training, educational institutions.

